

Hezreti Muhammediň adamsyndan taýak iýen aýala hossar çykyşy

Category: Goşgular, Kitapcy, Nukdaýnazar, Taryhy makalalar, Taryhy şahslar

написано kitapcy | 23 январа, 2025

Hezreti Muhammediň adamsyndan taýak iýen aýala hossar çykyşy
HEZRETI MUHAMMEDIŇ (s.a.w) ADAMSYNDAN TAÝAK IÝEN AÝALA HOSSAR ÇYKYŞY

Din syýasatda we durmuşyň başga ugurlarynda eksplutasiýa serişdesi hökmünde ulanylýanam bolsa, gynansak-da, mundan gerekli dersler çykarylmaýar, göýä adamyň dine uýýanlygy ýeketäk ýeterlik «gowulyk» ölçegi ýaly kabul edilýär. Ýagdaý ähli «dindar mähellelerde» birmeňzeşräk gaýtalanýar, «tarapdaryň» ruhy ýeňişini iru-giç yglan edýär. Gelineň sepgitde bolsa, mazruf bir ýana düşýär, zarp bir ýana.

■ KÄBIR MESELELERDE BIRI-BIRLERINI ÝAZGARYP, TANKYT EDIP BILÝÄRLERDI

Ýaşaýan ýurtlarymyzda we dünýäniň beýleki ýurtlarynda zulumy, zorlugy we haksyzlygy örtmek üçin diniň nähili ulanylýandygyny, ynanjyň söwda bähbitlerine, baýlyga we pula nähili çalşylýandygyny görmän-bilmän duramzok. Bu ýagdaý, iň bolmanda bolup geçýän zatlary belli bir taryhy aralykdan, tankydy nukdaýnazardan okaýanlar üçin şeýle. Emma taryhy we şu güni agzaljak tankydy nukdaýnazar bilen öwrenmeseňiz, ähli akymlyar gözüňize ideal taglymat bolup görüner, size tanyş görnen ähli dini wagyzçylary başyňyza täç edersiňiz. Mysal üçin, irki döwür yslam taryhyndaky “sahaba” eldegirmesizligi şu düşüňjä bire-bir gabat gelýär. Keramata özüçe baha berip, sahaba analizini etmeýän aňýet, aslynda, dini gegemoniýany, dini perdelenýän häkimiýetleri gorag astyna almakdyr.

Eger şeýle bolmasa, taryhda diniň adyndan öldürilen müňlerçe

adamy, ýumrulan ojaklary, munuň deregine halk ýoksullyk içre ýaşaýarka, kaşaň köşki-eýwanlarda bol-telkilik içre döwrän sürüp ýaşan “sahaba” hökümdarlary görüp, olaryň tankydy synyny bererdik.

Şeýle bolmandygyny bilibem durus. Has takygy, pygamber (s.a.w) döwründe ýaşan we ony tanaýan kişileriň çäginde gürrüňi gozgalan sahabalaram munuň şeýle däldigini bilipdirler, olar käbir meselelerde biri-birilerini ýazgaryp, açyk tankyt edip bilipdirler. Elbetde, munuň bilen baglansykly birgiden mysallary bermek mümkin. Netijede ýüzlerçe adamdan gürrüň edýäris. Men size bu gezek eýelän wezipeleri we üçünji halyf Osmana (r.a) ýakynlygy bilen tanalan Welid ibn Ukbeden gürrüň bermäge synanşaýyn.

■ HEZRETI MUHAMMET ADAMSYNDAN TAÝAK IÝEN AÝALA NÄHILI ARKA DURUPDY

Isleseňiz, onuň Osmana bolan ýakynlygyndan başlalyň. Welid ibn Ukbe bilen Hezreti Osman (r.a) öweý dogan. Dürli rowaýatlar baram bolsa, Welidiň Osmana garanda has gijiräk – Mekge ele geçirilensoň musulman bolandygy aýdylýar. Muňa garamazdan Welid eýdip-beýdip şol döwrüň ýolbaşçy düzüminiň arasyna girmegi başarýar. Mysal üçin, pygamberimiz (s.a.w) we ikinji halyf Omar (r.a) ony zekat ýygnaýjy edip belleýär, dogany Osman bolsa Kufänin häkimi edip goýýar.

Welidiň araanyň gowy bolmadyk kişisi bolsa Aly ibn Abu Talypdyr, ýagny dördünji halyf Aly (r.a).

Isleseňiz, Welid hakynda aýdylýan bir rowaýat bilen gürrüňimize dowam edeliň. Rowaýat şeýle: «el-Welidiň aýaly Hezreti Pygamberiň (s.a.w) ýanyna gelýär ee «Ärim meni urýar, azar berýär» diýip şikaýat edipdir. Hezreti Pygamberem (s.a.w) oňa: «Sen gaýt we oňa Resulalla meni goragyna aldy diý» diýýär.

Aýal gaýdýar we belli bir wagt geçensoň ýene gelýär: «Eý Allanyň Resuly! Ol meni urmasyny bes edenok» diýýär. Hezreti Pygamber (r.a) eşiginden bir parça kesip aýala berýär we oňa: «Muny äriňe görkez we Resulalla meni goragyna aldy, ine, bulam

sonuň eşiginden bir parça diý» diýýär. Aýal ýene gidýär, belli bir wagt geçensoň ýene gelip: “Eý Allanyň Resuly! Ol meni urmasyny hasam artdyrdy” diýýär. Muny eşiden Resulalla (s.a.w) ellerini asmana galdyryp iki ýa-da üç gezek “Eý Allahym! El-Welîdi saňa tabşyrýaryn” diýip doga edýär. Başga bir rowaýatda bolsa, aýala: “Eý Allahym! El-Welîdi saňa tabşyrýaryn” diýip doga etmegi we sabyrly bolmagy ündändigini aýdylýar.»[1] Üstünden pygambere (s.a.w) şikaýat edilen şahsyň, has dogrusy «sahabanyň» bolşy yzygiderli berlen duýduryşlara gulak asmazlygy oýlandyrylar gerek?

■ **AÝAT ŞU HADYSADAN SOŇ INIPDIR**

Halyf Aly (r.a) bilen Welidiň arasyndaky mesele barada aýdar bolsak, bu iki şahsyň arasynda düşünişmezlik bolup geçýär. Welid Ala: «Dym. Sen heniz ýaş, meniň ýaşym uly. Walla, men senden dilewar, dişim seňkiden ötgür, men senden has ýürekli, beden taýdanam men senden kän güýçli» diýýär. Alynyň muňa jogaby şeýle bolýar: “Dym, sen pasyksyň!” Netijede “Mömin bilen pasyk bir bolarmy? Olar deň bolup bilmezler” («Sejde» süresi, 18) aýatynyň inendigi aýdylýar.[2] Pygamberiň (s.a.w) agasynyň ogly, fykh we tefsir ylmynyň ilkinjilerinden bolan Ibn Apbasyň (r.a) aýtmagyna görä, aýatdaky mömin-ä Aly, pasygam el-Welid ibn Ukbedir. [3]

Pasyk, ýagny, ýoldan çykan, Allanyň emirlere garşy çykan adama aýdylýan söz. Gurhanda pasyk sözüniň geçýän ýene bir aýaty bar: «Hujurat» süresiniň 6-njy aýatynyň tefsirini Din işleri ministrligi şeýle düşündirýär: Pygamber (s.a.w) Beni Mustalyk kabyłasynyň zekadyny toplamak üçin Welid ibn Ukbäni belläpdir. Emma Welid ýoldaka oňa Beni Mustalyk kabyłasynyň ýaraglanandygy we uruşmak üçin ýola çykandygy barada habar gelip gowuşýar. Welid habary eşdişi ýaly pygambere (s.a.w) yetirýär. Emma sorag-ideg edip görýärler welin, habaryň ýalandygy, kabyłanyň musulmançylykdan dänmändigini ýüze çykýar. Aýat bu hadysa sebäpli inipdir: Düşündirişi bolsa şeýle: «Eý iman edenler! Bilmän birine zeled berip, soňam eden işiňize ökünmez ýaly ýoldan çykan biri size bir zat aýdanda, ilki

şonuň çyndygyny-ýalandygyny seljeriň.»

Aýata salgylansak, Welid özüne gelip gowşan habary barlaman-etmän, tas urşuň turmagyna sebäp bolupdy. Şundan hem görşümüz ýaly, sahabalaram ýalňyşyp we oňlanmaýan wakalaryň ýüze çykmagyna sebäp bolup biljek ekeni. Diňe ýokarda mysal getirilen aýatyň barlygy-da şu aýdyň hakykata güwä geçip dur. Şonuň üçin garşymyzda duran taryh – wakalara, taglymlara we şahslara «mukaddeslik» gözi bilen seretmek üçin däl-de, öwrenmek we analiz etmek üçin gerekli. Ýöne munuň üçin ilki ideologik kesellerden saplanmak gerek.

Welid ibn Ukbäniň salgysyna aýdylýan “aýyplamalardan” birem içgi meselesi bilen baglanyşykly. Ýokarda-da belläp geçişimiz ýaly ony Kufäniň häkimi wezipesine bellänem onuň dogany Osmandyr. Emma ony bu wezipeden boşadanam, ýene Osman. Çünki onuň üstünden edilýän arz-şikayatlaryň sany-sajagy bolmandyr. Şol şikayatlardan birem Welidiň içgi içmegi eken. Şol döwre degişli rowaýatlaryň birinde şeýle diýilýär:

«El-Welid Kufäniň häkimi bolup oturan döwründe yzygiderli içgi içipdir, serhoş halda ertir namazyna durupdyr we parzy-da dört rekagat kyldyrypdyr, soňra jemagata tarap ýüzüni öwürüp: «Ýene artdyraýynmy?» diýipdir. Ibn Mesut şonda: «Başyndan bäri biz seniň ýanyňda, şulam besdir» diýipdir. El-Welidiň «Ýene artdyraýynmy?» sözi bolsa, dilden-dile geçip, aýtgä öwürlip gidipdir.»[4]

Hatda içgi içendigi üçin Welide hadda jezasy (kyrk gamçy) berilendigi aýdylýar.

Dogany Osmanyň şanyna odalar düzen, Ala garşy Mugawyýany goldap goşgular ýazan Welid gaty köp sahabanyň tankydyna uçrapdyr, hut «Hujurat» süresinde-de onuň bu bolşuna açyk duýduryş bar. Welid ibn Ukbe barada köp okalýan, emma onuň durmuşyndan juda az sapak alynýan taryhy şahslaryň biridir.

Onuň mysalynda biz hereketleri we pikirleri bilen pygamberimiziň (s.a.w) ýanynda gezen adamlaryňam ýalňyşyp biljegini, hususanam gorag galkany bilen gurşalyp alynmandygyny görýäris.

Dini ykdysady we syýasy bähbitleri üçin ulanýan, eýelik edýän häkimiýet ugurlarynda bandalaşma derejesine ýetjek şekilde

eden-etdiliklere, günä batgasyna batanlar we mukaddesligi öz hapa pygyllaryna perde hökmünde ulanýan adamlar, elbetde, taryhy hakykatlary okamaýarlar ýa-da okatmaýarlar. A mundan soňy? Soňuna galan şol uly toplumyň şu günki güne dogry baha berip bilmezligi, dinçileriň her erbetligine garşy boýun egilmegi we hatda olara oňyn garalmagy – ýüzüne ak mata tutulan geçmişiň netijeleri bilen baglanyşykly dälmi näme? Eýsem şu günüň hakykatlarynyň geçmiş bilen gönüden-göni baglanyşyklygyny görmek üçin ýene näçe nesil garaşmaly bolarkak?

Aýdyn TONGA.

Odatv.com, 11.03.2020

[1]Adem DÖLEK, «El-Welid ibn Ukbäniň ömri we sahaba adalaty nukdaýnazaryndan öwrenilmegi».

[2] et-Taberi, «Jâmiu'l-Beyân an Te'wîli Âyi'l-Kur'ân», XI, 129; Ibnu Asâkîr, LXIII, 235; Kurtubî, Muhammet ibn Ahmet, «el-Jamiu li Ahkami'l-Kur'ân», Beýrut, 1993, IV, 71; Zehebi, «Siýer», III, 415; Hazin, Alâuddin Aly ibn Muhammet, «Lübabu't-Te'wil fi Meani't-Tenzil», Beýrut, ts., III, 447. 53 Seret: Ibnu Asâkîr, LXIII, 235; Kurtubî, IV, 71. Taýýarlan: Adem Dölek a.g.e.

[3] Ibnu Asâkîr, LXIII, 235; Kurtubî, IV, 71.

[4] Ebû Dâvûd, Hudûd, 35; Ibnu Mâje Hudûd, 16; Ibnu Hajer, «Tehzib», VI, 92; el-Isabe, VI, 323. Suýuty, 155.

Terjime eden: Guwanç MÄMILIÝEW. Taryhy makalalar